Congresul studenţesc de la Târgu-Mureş din 1936 (II)*

ALINA DORINA FOKT
Biblioteca Judeţeană Mureş

Abstract

The Students' Congres from Târgu-Mureş in 1936

In the Mureş Conty, as well as in the entire Transylvania, the Iron Guard has found a particularly fertile ground for asserting, especially in the rural areas. And, for the years after 1945, this is explained mainly as a counterweight to the assertion of the Hungarian revisionism.

On September 21st, 1939, the Iron Guard has assassinated the Prime Minister of Romania, Armand Călinescu. The reprisals ordered by King Charles II were of an unexpected violence. Three legionaires from each county were about to be executed and then exposed to serve as an example to the population. Those executed in the Mureş County were exposed in the 7 November District (the road leading to the hospital), a place where, at that time, was the city market. Although there were elements that manifested sympathies for the Iron Guard in the Mureş County, many of the legionaires who were caught here were tortured, put under guard, beaten until blood, insulted, endured hunger, thirst, cold.

Keywords: *Iron Guard, Mureş County, Students' Congress, legionary movement, Security.*

Mişcarea legionară în ansamblul ei, pe structura ei naţională, a fost şi va fi un subiect amplu al istoriografiei româneşti şi universale. Sacrificând generalului particularul şi pierzând prin generalizări de suprafaţă, istoriografia românească despre legiune se consacră, în genere, numai faptelor mari.

* Prima parte a acestui studiu a fost publicată în ***Libraria. Studii şi cercetări de bibliologie***, nr. VII, 2008, p. 307-320.

BDD-A19429 © 2009 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.78 (2026-11-20 02:50:40 UTC)

În Mureş, ca de altfel în întreaga Transilvanie, mişcarea legionară a găsit un teren propice de afirmare mai ales în lumea satului. Iar pentru anii de după 1945 acest fapt se explică mai ales ca un element de contrapondere faţă de afirmarea revizionismului maghiar.

Legionari mureşeni

Ion Tabarcea. S-a născut în 1905. A absolvit, în 1925, Şcoala Naţională din Roman. Între 1933 şi 1940 a fost învăţător în Sângeorgiu de Mureş. A făcut parte din mişcarea legionară. La pierderea Ardealului de Nord în favoarea Ungariei horthyste, s-a refugiat cu familia la Dumbrăveni. A revenit în Sângeorgiu de Mureş în 1945, împreună cu soţia sa. A fost numit director al şcolii din Sângeorgiu de Mureş, până în 1949, când, datorită delaţiunii unui coleg maghiar, Kylien Laszló, a fost mutat şi apoi scos din învăţământ. A lucrat pe şantier, a fost funcţionar la o fabrică... A fost integrat în învăţământ în 1960 şi a continuat să lucreze în acest domeniu şi după pensionare, dar în Moldova. A fost anchetat de securitate şi, cu toate că nu a fost condamnat, a fost în permanenţă în atenţia organelor de represiune, până la moarte, în anul 1989.

Matei Coriolan. S-a născut în 1905, fiind unul din cei şapte copii ai lui Partenie Matei, preot ortodox în Corunca. A absolvit Universitatea „Regele Ferdinand" din Cluj-Napoca şi a fost profesor de matematică la Luduş. În 1939, în timpul represiunii carliste, s-a ascuns de autorităţi cu ajutorul lui Emil A. Dandea. După refugiul din 1940 a revenit la Târgu-Mureş. A fost arestat de autorităţile antonesciene în 1944 şi eliberat în anul următor, în timpul guvernării Groza. A fost arestat din nou în 1946 şi, fără a fi condamnat, a stat în închisoare aproape 20 de ani, fiind eliberat în 1964. Ulterior, s-a stabilit la Bucureşti, unde a fost reintegrat în învăţământ, fiind repus în toate drepturile. A decedat în 1992 şi a fost incinerat. Până la moartea sa, a venit în fiecare an la Sângeorgiu de Mureş, la familia Tabarcea, cu care era rudă.

Dumitru Cormoş. S-a născut la 30 martie 1919, în Sântana de Mureş. A devenit membru al mişcării legionare în 1938 şi a activat în Frăţiile de Cruce. În septembrie 1939, a fost arestat pentru prima dată de către Siguranţa Statului şi a fost reţinut timp de 3 luni sub acuzaţia de „*activitate subversivă împotriva statului*." A luptat în al doilea război mondial, atât pe frontul de Est, cât şi pe cel de Vest. A fost decorat cu

BDD-A19429 © 2009 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.78 (2026-11-20 02:50:40 UTC)

„Virtutea Militară" şi „Coroana României cu Spade." În noiembrie 1944, a fost demobilizat din armată, iar în anul 1948 a absolvit Facultatea de Istorie din Cluj-Napoca. Timp de câteva luni, din septembrie 1948 şi până în martie 1949, a fost profesor de istorie la Aiud. Pe data de 3 martie 1949, a fost arestat, sub acuzaţia de „*uneltire împotriva statului*." A fost anchetat de Securitatea din Alba Iulia, Cluj-Napoca, Târgu-Mureş. S-a aflat în detenţie timp de 14 ani - din martie 1949 şi până în martie 1963 - la închisorile din Aiud, Gherla, Jilava, Periprava. După eliberarea din închisoare nu a mai fost reintegrat în învăţământ. Până în 1980, când s-a pensionat, a lucrat la Întreprinderea de Morărit şi Panificaţie din Târgu-Mureş. În perioada 1963-1989, a fost urmărit permanent de Securitatea din Târgu-Mureş, fiind obligat să se prezinte periodic la sediul acesteia.[1]

Nistor Man. S-a născut la data de 1 august 1929, în Şieuţ, judeţul Maramureş. A suferit prima arestare pe data de 21 august 1948, sub acuzaţia de „*uneltire împotriva statului*." S-a aflat în detenţie până la data de 12 august 1955. A fost anchetat de Securităţile din Sibiu, Constanţa, Oradea, Baia Mare, Sibiu şi Cluj-Napoca. S-a aflat în detenţie în închisorile de la Sighet, Cluj-Napoca, Văcăreşti, Jilava, Poarta-Albă, Peninsula, Galeş, Capul Midia, Năvodari, Oradea, Satu Mare, Baia Mare. În 1956 a dat examen de admitere la Facultatea de Filologie din Cluj-Napoca, a fost admis şi ulterior exmatriculat pe motive politice (simpatizant al mişcării legionare). În anul următor, a dat din nou admitere, de data aceasta la Facultatea de Istorie din Cluj. A fost admis şi din nou exmatriculat la scurt timp. În 1958, a dat examen de admitere la Facultatea de Teologie din Sibiu. A fost admis dar, după două luni de la începerea facultăţii, exmatriculat încă o dată şi arestat, sub acuzaţia de „*uneltire împotriva statului*." S-a aflat în detenţie până pe data de 1 august 1964. După ieşirea din închisoare, a susţinut examen de admitere la Facultatea de Filologie din Cluj-Napoca. A fost admis şi a absolvit facultatea în anul 1969. În perioada 1964-1969, a fost urmărit permanent de Securitatea din Târgu-Mureş, fiind obligat să se prezinte periodic la sediul acesteia.[2]

[1] Dosarul d-lui Dumitru Cormoş de la CNSAS, copie obţinută prin amabilitatea d-lui Nicolae Balint.

[2] Dosarul d-lui Nistor Man de la CNSAS, copie obţinută prin amabilitatea d-lui Nicolae Balint

BDD-A19429 © 2009 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.78 (2026-11-20 02:50:40 UTC)

Pe data de 21 septembrie 1939, Garda de Fier îl asasinase pe primul ministru al României, Armand Călinescu. Represaliile ordonate de către Regele Carol al II-lea au fost de o violenţă neaşteptată. Trei legionari din fiecare judeţ trebuiau să fie executaţi şi apoi expuşi la vedere de către autorităţi pentru a servi drept exemplu populaţiei.

Cei executaţi în judeţul Mureş au fost expuşi în cartierul 7 Noiembrie (pe drumul care duce spre spital), loc unde, pe vremea aceea, era piaţa oraşului. Unul dintre cei căutaţi de autorităţi pentru a fi executat a fost şi Ion Tabarcea, învăţător în Sângeorgiu de Mureş. Printr-o fericită împrejurare, tânărul învăţător de atunci a reuşit să scape.[3]

Absolvent al Şcolii Normale din Roman în anul 1925, Ion Tabarcea, un tânăr originar din Bucovina, a fost repartizat ca învăţător în Ardeal. Era una din preocupările majore ale Ministerului Educaţiei Naţionale din Regatul României de a întări cu cadre didactice elementul românesc din provincie, dat fiind faptul că, până la momentul 1918, fostele cercuri conducătoare practicaseră o politică de maghiarizare forţată. În 1933, Tabarcea a ajuns cadru didactic în Sângeorgiu de Mureş. Era anul în care s-a căsătorit cu Aurora Tabarcea, unul din cei 7 copii ai preotului ortodox Partenie Matei, preot în Corunca. „*Tata* - a relatat Ion Tabarcea - *intra prin căsătorie într-o familie cât se poate de respectată. Bunicul Partenie Matei era un cunoscut militant pentru drepturile românilor din fostul Imperiu Austro-Ungar. Era prieten cu oameni influenţi, spre exemplu cu doctorul Eugen Nicoară din Reghin sau cu Emil Dandea, fost primar în Târgu-Mureş, în perioada interbelică. Bunicul îl admira pe Corneliu Zelea Codreanu, aşa cum au făcut, de altfel, toţi copiii săi. Unul dintre ei, Coriolan Matei, frate al mamei mele, era la vremea aceea conducătorul Gărzii de Fier din judeţul Mureş. Aşa a făcut tata cu Garda de Fier.*"[4]

„*Tata* - a declarat mai departe Ion Tabarcea - *a figurat şi el pe lista Siguranţei, pentru a fi împuşcat drept represalii. A avut însă noroc. În Sângeorgiu de Mureş era şef de post un moldovean, pe nume Enache. Acesta, bun prieten cu tata, a avut grijă să-l anunţe cu puţin timp înainte de ce urmează să i se întâmple şi l-a sfătuit să fugă şi să se ascundă pentru o vreme,*

[3] Nicolae Balint, ***Legionari mureşeni executaţi public***, în ***Ziarul de Mureş***, 12 iunie 2006, p. 3.

[4] Relatare Ion Tabarcea.

BDD-A19429 © 2009 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.78 (2026-11-20 02:50:40 UTC)

până trece primejdia, însă mult mai târziu, lui tata avea să i se impute acest lucru. A fugit, bineînţeles, şi s-a ascuns pentru un timp. Nu ne-a spus niciodată unde. Ascuns a fost şi unchiul, Coriolan Matei. Enache a trebuit însă să execute ordinul. Şi l-a executat. Trebuia să iasă numărul ordonat. Pe cine a împuşcat în locul lui, unde şi când anume, noi nu am ştiut niciodată, aşa cum nici tata nu a ştiut."[5]

După ce au fost executaţi, cadavrele celor trei au fost aduse şi depuse pe serpentina dinspre spital. Cei ce treceau prin piaţă au putut să le vadă timp de o zi, expuse cu faţa-n jos. Milă, dezgust, oroare? Care au fost sentimentele privitorilor, nu vom şti niciodată.[6]

Dumitru Cormoş a fost arestat de Siguranţa din Târgu-Mureş în septembrie 1939, la scurt timp după ce primul ministru Armand Călinescu a fost asasinat de legionari. Măsura a fost ordonată de regele Carol al II-lea. *„Am fost arestat prima dată în septembrie 1939 de către Siguranţa statului român din Târgu-Mureş, la foarte scurt timp după ce a fost asasinat primul ministru Armand Călinescu. Am fost anchetat de subcomisarul Şandor. Împreună cu mine, au mai fost arestaţi încă 300 de tineri din Frăţiile de Cruce, care funcţionau la Şcoala Normală, Liceul „Alexandru Papiu Ilarian," Liceul Comercial şi în alte instituţii din judeţ. Bătuţi, schingiuiţi şi anchetaţi aproape noapte de noapte, am fost eliberaţi după 3 luni de zile. A fost ceva de groază. Pentru a da un exemplu, Siguranţa a împuşcat trei dintre noi. S-a întâmplat la ieşirea din Târgu-Mureş, înspre Sângeorgiu de Mureş. Nu mică mi-a fost mirarea ca, după 10 ani, arestat din nou sub acelaşi motiv - de data aceasta de Securitatea din Târgu-Mureş - să fiu anchetat de acelaşi Şandor, fostul subcomisar, devenit acum colonel. Mi s-au aplicat aceleaşi metode pe care le cunoşteam din '39. Nu se schimbase nimic... doar denumirea instituţiei.*"[7]

A făcut războiul, a fost rănit şi decorat de două ori. A urmat facultatea, dar venirea comuniştilor la putere l-a determinat să continue legăturile cu grupările legionare care luptau în munţi. „*Securitatea avea dosarul meu şi a încercat să mă aresteze prima dată în 1948. Am aflat la timp datorită unui ofiţer de Securitate, Constantinescu Vasile, un prieten din*

[5] ***Ibidem***.
[6] Nicolae Balint, ***Legionari mureşeni****...*, p. 3.
[7] Relatare Dumitru Cormoş.

BDD-A19429 © 2009 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.78 (2026-11-20 02:50:40 UTC)

copilărie, care prin gestul lui şi-a riscat nu numai poziţia, dar poate chiar şi viaţa. Am fugit prima dată la Cluj, unde am luat legătura cu grupul legionar condus de avocatul Călin. Apoi, pentru că la scurt timp grupul a căzut datorită unei trădări, am fugit cu logodnica mea, Medveşan Maria, la Ploieşti, ca să mi se piardă urma, şi, de acolo, la Aiud. Aici am fost unul din oamenii de legătură ai grupului de rezistenţă anticomunistă din munţi, condus de maiorul Dabija. În acelaşi grup cu mine, teoretic unul de-ai noştri, era şi maiorul de vânători de munte, Oniga Gheorghe. El m-a trădat. Din nefericire pentru el, în loc să fie recompensat de comunişti, a ajuns în închisoare. N-a suportat regimul de detenţie. Poate l-au urmărit fantomele celor pe care i-a trădat. Până la urmă, pe când era în detenţie la Canal, s-a sinucis, aruncându-se în gardul de sârmă ghimpată, care era electrificat.[8]

Dumitru Cormoş a fost anchetat de Securitatea din Alba Iulia, Cluj-Napoca şi Târgu-Mureş. Dar, aşa cum spune dânsul, cele mai cumplite şi inimaginabile torturi le-a suferit la Târgu-Mureş. „*Printre anchetatorii de care îmi aduc aminte se numără Simonis Emil, Buday Alexandru, Lothe Ştefan, Mihaly Gheorghe, Kovacs Ştefan etc. Eram anchetaţi de regulă noaptea. Se folosea un scaun conectat la curent electric, bătaia la tălpi şi - cea mai groaznică metodă - bătăia la testicole, care ni se aplica de către o femeie gardian. Nu mai reţin cum o chema, dar avea o plăcere sadică să facă acest lucru. A urmat apoi regimul de penitenciar, unde, timp de şapte ani, nu am avut posibilitatea să comunic cu nimeni. Mama a murit în 1948, la trei luni după ce aflase că sunt căutat de Securitate. Nu mai credea că trăiesc. Mai târziu, neprimind nici o veste de la mine, tata a crezut şi el că sunt mort şi mi-a făcut parastas. Maria Medveşan, logodnica mea, după şapte ani a rupt şi ea logodna şi s-a măritat. Aşteptase suficient, nu avea nici o speranţă că aş mai putea fi în viaţă. Pe mulţi din cei dragi i-am pierdut atunci*."[9]

La ieşirea din închisoare, Securitatea l-a luat la „lucru." Din şase în şase luni, era chemat şi i se propunea să devină informator. Ultima dată a fost chemat pe data de 7 decembrie 1989.

Un alt personaj care a trecut prin chinurile închisorilor, din cauza simpatiilor sale, a fost Nistor Man. Pentru el, închisoarea a fost a doua şcoală. În locurile prin care i-a fost dat să treacă în timpul detenţiei, a

[8] ***Ibidem***.
[9] ***Ibidem***.

BDD-A19429 © 2009 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.78 (2026-11-20 02:50:40 UTC)

întâlnit oameni de mare cuprindere morală şi intelectuală: generalul Mociulschi, generalul Stavrat, generalul Iliescu, generalul Ciupercă, generalul Creangă, prof. univ. Zaharia, prof. univ. Mărginean, prof. univ. Iubu, diplomatul Puiu Teodorescu; o mică parte din ceea ce a fost elita românească interbelică, distrusă încetul cu încetul de comunişti. Ieşit din închisoare, în ciuda experienţelor îndurate anterior, când de fiecare dată după ce fusese admis la facultate a fost exmatriculat, Nistor Man a perseverat. A dat din nou examen, a fost admis şi chiar i s-a permis să urmeze facultatea. Ochiul vigilent şi braţul lung al Securităţii l-au ajuns peste tot, veghind la „eventualele devieri." Aşa cum avea să afle mai târziu din dosarul de la CNSAS, pe care a avut posibilitatea să-l vadă, era etichetat drept un *„element nesigur, cu manifestări duşmănoase la adresa partidului şi statului comunist*."[10] Chiar şi după ieşirea din închisoare, Nistor Man a suferit diverse persecuţii şi şicane. *„Am fost tot timpul marginalizat. Spre exemplu, în 1977, directorul de la Liceul „Alexandru Papiu Ilarian" a refuzat să-mi permită înscrierea la gradul didactic II, pe motiv că sunt fost puşcăriaş politic. N-am suportat şi mi-am cerut transferul la Liceul „Gheorghe Şincai." Am reuşit totuşi ca, în ciuda şicanelor de tot felul, să-mi iau toate gradele didactice. E drept că şi lucrurile se mai schimbaseră între timp. Cu toate acestea, am rămas în atenţia Securităţii. E drept însă că nici Securitatea nu era cea pe care o cunoscusem eu în anii '50."*[11]

Nistor Man a dorit foarte mult să-şi vadă dosarul de urmărire, aflat la CNSAS. Din toate hârtiile cu referire la persoana sa, i s-a permis să le vadă doar pe cele care se refereau la perioada de până în 1969, anul în care a absolvit facultatea. *„Am reuşit să identific 11 informatori care au dat note informative despre mine, în perioda studenţiei. Nu ştiu câţi vor fi fost după ce m-am mutat la Târgu-Mureş, pentru că eu am rămas în atenţia Securităţii până în 1989. Cei mai mulţi dintre informatorii din studenţimea mea sunt morţi, dar mai sunt unii care trăiesc. Spre exemplu, unul dintre ei este în prezent un om prosper, director de editură în Cluj. Am ţinut să-l întâlnesc şi n-am avut ce să-i reproşez. Chiar i-am mulţumit că a fost sincer, iar în notele*

[10] Dosarul d-lui Nistor Man de la CNSAS...
[11] Relatare Nistor Man.

BDD-A19429 © 2009 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.78 (2026-11-20 02:50:40 UTC)

informative pe care le dădea scria frumos despre mine... Dosarul m-a urmărit toată viaţa."[12]

Întrebat ce s-a mai întâmplat după venirea sa la Târgu-Mureş, Nistor Man a declarat: „*În anii '70 şi cei care au urmat, regimul de supraveghere devenise acceptabil. E ca şi cum ai avea o boală cât de cât suportabilă cu care te împaci şi pe care o accepţi, pentru că ştii că nu are antidot. În Securitate erau acum băieţi şcoliţi, aveau maniere, erau politicoşi, nu mai foloseau bătaia pentru intimidare, acum erau mult mai discreţi, recurgeau doar la ameninţări voalate. De mine se ocupa un căpitan pe nume Tancău, care avea grijă ca, din 6 în 6 luni, să mă cheme la Securitate. Ce fac, cu cine mă întâlnesc, ce discutăm... întrebări de formă, pentru că ei ştiau de fapt ce fac, cu cine mă întâlnesc şi ce discutăm. Nu le scăpa nimic, pentru că aveau informatori peste tot, inclusiv în învăţământ. În 1989, în luna noiembrie, am fost din nou chemat, de data aceasta de un căpitan, Şopterean cred că-l chema. A fost ultima noastră întâlnire... Nu mai am niciun fel de resentimente faţă de nimeni. I-am iertat de mult timp, dar cu siguranţă că nu-i voi putea uita vreodată. Nici istoria nu are dreptul să-i uite, altfel riscăm să o repetăm.*"[13]

Rugat fiind să descrie ororile din închisori, Nistor Man a început să povestească: „*fără nici o comunicare cu familia, fără asistenţă medicală, fără baie, fără fumat, fără încălzire iarna şi, de cele mai multe ori, cu geamurile deschise drept pedeapsă... Între timp, mai venea căpitanul Moromete, comandantul închisorii, fost portar la Primăria Capitalei, până în 1946. Era însoţit uneori de Ivănică, plutonier major, brunet, mic, foarte energic şi rău, mereu nervos. Amândoi înjurau continuu. Începând cu ora 11^{00}, deţinuţii, nu toţi, dar cei mai mulţi dintre ei, începeau să vorbească numai de mâncare. Discuţiile erau foarte dăunătoare. Stomacul măcina iluziile în gol. Cei optimişti sperau, dar pesimiştii îi criticau, spunând că totul este în zadar. La ora 12^{00} venea hârdăul cu mâncare. Supă de arpacaş - uneori erau 25 de boabe - sau de fasole, 15 boabe. Foame cruntă... Aceste supe flămânde erau intens aşteptate... La ora 10^{00} seara era stingerea. Un bec - singurul pe care-l aveau cei 40-50 de deţinuţi din celulă, înghesuiţi de-a valma - nu se stingea niciodată. Tăcerea era desăvârşită. Ne întindeam pe scândura de brad, pe 40 de centimetri de persoană, cu gândul că a mai trecut o zi, frază repetată ani de*

[12] ***Ibidem***.
[13] ***Ibidem***.

BDD-A19429 © 2009 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.78 (2026-11-20 02:50:40 UTC)

zile. Unii îşi numărau zilele de la arestare, a 500-a zi, a 600-a zi... Eram obosiţi de foame, de frică, de îndoieli... somnul, aşa chinuit cum era el, venea ca o scurtă izbăvire până a doua zi. Din nou foame, spaime şi îndoieli. Mereu şi mereu altele. Aşa era viaţa noastră de zi cu zi în puşcăriile comuniste din România."[14]

Cu toate că în zona Mureşului existau elemente legionare sau cu vădite simpatii legionare, rapoartele care se primeau la Biroul Siguranţei din cadrul Chesturii de Poliţie Târgu-Mureş erau laconice, inexacte sau pur şi simplu superficiale. Acest lucru este şi mai evident dacă avem în vedere notele raport de răspuns ale Birourile de Siguranţă din teritoriu.

În toate închisorile din România, pe lângă legionarii bolnavi şi internaţi sub pază în spitale, mulţi alţii erau torturaţi, bătuţi până la sânge, insultaţi de temniceri, răbdând de foame, sete, frig, prin beciurile fără lumină ale poliţiilor şi jandarmeriilor, ţinuţi în bezna celulelor, pe la Tribunale şi Parchete.

[14] ***Ibidem***.

BDD-A19429 © 2009 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.78 (2026-11-20 02:50:40 UTC)